

УДК 658.1

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПІДХОДИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Філіпішин І. В., д.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Філіпішин І.В. Управление развитием промышленных предприятий: подходы та методология.

В статті розглянуто методологічні підходи до управління розвитком промислових підприємств. Методологія виступає в формі фундаментальних принципів і підходів до конструювання теорій управління розвитком підприємств, вивчає структуру, організацію, методи та засоби діяльності, формує систему принципів функціонування підприємства. Для синтезу механізму управління розвитком підприємства необхідно визначити відносини сумісності та несумісності фундаментальних, прикладних і практичних підходів до його розвитку. На основі результатів аналізу даних підходів, а саме законів, особливостей, тенденцій, формуються передумови і способи розробки управлінського механізму, виділяються головні принципи управління і напрямки розвитку. Діяльність підприємства з урахуванням стратегії розвитку повинна мати інноваційний характер, використовувати та впроваджувати нові підходи, ресурси, технології. Вкладення коштів не завжди дозволяє отримати прибуток, результат розвитку може відрізнятися від очікуваного отриманими характеристиками, економічний ефект має теж ймовірнісний характер. Базовою перепорою щодо впровадження стратегії економічного розвитку на підприємстві є те, що розвиток приймається далеко не всіма керівниками компанії, що призводить до затримання або «саботажу» цієї діяльності.

Filipishyn I. Management of industrial development approaches and methodology.

In article methodological approaches to the management of the development industry. The methodology appears in the form of fundamental principles and approaches to constructing theories of development management businesses, studies the structure, organization, methods and means of action, creates a system of principles of the company. For the synthesis mechanism of development management company must determine the relationship compatibility and incompatibility of fundamental, applied and practical approaches to development. The purpose of an optimum mode of operation in the long term. Based on data analysis approaches, such as laws, characteristics, trends, emerging background and methods of development management mechanism, management highlighted the main principles and directions of development. The company's activities based development strategy must be innovative, use and implement new approaches, resources and technology. But this activity has a very high probability of risk situations. Investing is not always possible to make a profit, the result of development can differ from the expected characteristics obtained. The basic obstacle for implementing economic development strategies in the enterprise is that development is not accepted by all leaders of the company, leading to the arrest or "sabotage" of the activity.

Филипишин И.В. Управление развитием промышленных предприятий: подходы и методология.

В статье рассмотрены методологические подходы к управлению развитием промышленных предприятий. Методология выступает в форме фундаментальных принципов и подходов к конструированию теорий управления развитием предприятий, изучает структуру, организацию, методы и средства деятельности, формирует систему принципов функционирования предприятия. Для синтеза механизма управления развитием

предприятия необходимо определить отношения совместимости и несовместимости прикладных и практических подходов к его развитию. На основе результатов анализа данных подходов, а именно законов, особенностей, тенденций, формируются предпосылки и способы разработки управленческого механизма, выделяются главные принципы управления и направления развития. Деятельность предприятия с учетом стратегии развития должна иметь инновационный характер, использовать и внедрять новые подходы, ресурсы, технологии. Но эта деятельность имеет очень высокую вероятность возникновения рискованных ситуаций. Вложение средств не всегда позволяет получить прибыль, результат развития может отличаться от ожидаемого полученными характеристиками. Базовой преградой по внедрению стратегии экономического развития предприятия является то, что развитие принимается далеко не всеми руководителями компании, что приводит к задержке или «саботажа» этой деятельности.

Постановка проблеми. Під методологією економічної науки в цілому вчені розуміють раціональне пояснення та обґрунтування того, чому ті чи інші теорії або гіпотези приймаються або відхиляються. Це стосується діяльності та поведінки економічних систем та підприємств. Важливість постійного аналізу методологічних напрямів управління розвитком підприємства пов'язана зі зміною світових економічних тенденцій та особливостей ділового оточення вітчизняних підприємств, збільшенням їх ринкової позиції і погіршенням фінансово-економічного стану внаслідок недостатнього використання, неадекватності і скрутної практичної реалізації науково обґрунтованих підходів і управлінського інструментарію. Економічна наука в країнах з розвинутою економікою в якості фундаментального методу дослідження використовує критичний синтез класичних теорій і новітніх концепцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існують декілька традиційних підходів до управління розвитком підприємств. Більшість науковців, у тому числі Куркин Н та Пономаренко В. [1, 2] визначають інноваційний, ситуаційний, адаптивний, функціональний, процесний та компетентний підходи. Ці підходи враховують не лише наявність ресурсів, а те яким чином ці ресурси можна залучити, які критерії ефективності висуваються для аналізу наявних ресурсів, чи можливі суттєві зміни в оточуючому середовищі. Іншаков О. пропонує дещо інший підхід [3], він розглядає так зване ядро розвитку, яке є сукупністю наступних факторів виробництва. До цих факторів відносить людський, технічний, інституційний, інформаційний, природний, організаційний. Грант Р. М. робить акцент на переваги ресурсного підходу [4]. Він зазначає що розрахунок певної кількості ресурсів позитивно вплине на вибір обраної стратегії, допоможе вийти з кризової (проблемної) ситуації, дозволить реалізувати ринкові переваги та швидко реагувати на зовнішні зміни у підприємства.

Метою статті є визначення підходів щодо управління розвитком промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні здобутки формують комплекс поглядів, уявлень та ідей, спрямованих на пояснення явищ. Дозволяє класифікувати форму організації наукового знання, тому це дозволяє сформувати певні уявлення про закономірності та суттєві зв'язки певної області дійсності. Теоретичні аспекти методології спрямовані на розкриття цілісності об'єкта, виявлення закономірностей його розвитку, зведення різноманітних типів зв'язку об'єкта в єдину теоретичну картину. Наприкінці ХХ століття під базовими показниками економічного зростання вчені вважали техніко-економічні показники, статистичні оцінки, взаємозв'язок кількісних факторів та результатів виробництва. Початок ХХІ століття змінив цей підхід, найважливішими показниками вважають якість людського потенціалу. Значні зрушення в відтворювальному процесі відбуваються в сфері розвитку людини, а не в матеріальній сфері [5]

Соціальна орієнтація і інвестиції в людський капітал займають значні місця в розробці планів, програм і моделей зростання і економічного розвитку, тісно пов'язаних з

індексами людського прогресу. Відповідно до п'ятого закону енергетотропіки, який виклав Г. Алексеев, в матеріальних системах переважний розвиток отримують ті, які при даній сукупності внутрішніх і зовнішніх умов досягають максимального значення, негентропії або максимальної енергетичної ефективності [6]. Проте, підвищення концентрації елементів в системі веде до появи нових зв'язків і підвищенню різноманітності факторів і їх форм впливу, що з часом негативно впливає на життєздатність системи. Запобігання негативних наслідків вимагає синтезу механізмів спеціалізації і інтеграції компонент системи. Аналогічно складним фізичним системам економічні системи (відкриті системи, через які протікають великі потоки ресурсів) в більшості випадків є сильно нерівноважними, що веде до появи складної динамічної поведінки, це вимагає особливих прийомів до управління, для того щоб утримати систему в допустимих межах відхилення від «рівноважної траєкторії розвитку». Якщо деяка величина приймає апріорі кілька значень, то спостереження одного з цих значень збільшує інформацію про величину. Якщо система має достатню кількість ресурсів і компетенції, то після отримання інформації вона може змінити значення своєї величини в потрібну сторону. Для управління важлива не величина сигналу, а його форма, тобто смисловий зміст. Таким чином, при взаємодії систем важливий не стільки обмін ресурсами, скільки - сигналами (даними, знаннями і т.п.) [7].

Для опису складних економічних об'єктів (систем) доцільно в однаковій мірі враховувати і динамічний, і інформаційний аспекти. Вивчається проблема спільного впливу різних факторів та інформації на систему. Тому в динаміку системи, орієнтованої на інновації, залучені організують і дезорганізують процеси. Такий підхід до виділення специфічних положень еволюційної економіки послужив предметною областю теоретичних досліджень таких вчених, як Р. Фейстел і В. Ебелінг [8], Г. Ердман [9], які широко застосовували апарат нелінійної економічної динаміки. Існування безлічі альтернативних траєкторій розвитку ринку, обумовлює багатоваріантність розвитку інших економічних систем (підприємств, комерційних організацій, інститутів, фондів і т.д.). Н. Л. Гавкалова, Т. А. Власенко у своїх працях [10] доводять що соціально-економічний розвиток підприємства залежить від рівня трансакційних витрат. Виникнення трансакційних витрат на підприємстві вони пов'язують з діяльністю адміністративних відділів у процесі підписання угод щодо закупівлі сировини та матеріалів або реалізації продукції, а також при вирішенні судових суперечок. Окремим, та дуже важливим фактором, який впливає на виникнення та розмір трансакційних витрат є рівень компетентності персоналу. Удосконалення трансакцій, формалізуються у вигляді безперервного процесу діяльності суб'єктів господарювання у внутрішніх і зовнішніх зв'язках, і зниження трансакційних витрат дозволяють підприємству знизити загальні витрати на виробничо-збутову діяльність [11]. Для синтезу механізму управління розвитком підприємства необхідно визначення відносин сумісності та несумісності фундаментальних, прикладних і практичних підходів до його розвитку з метою забезпечення оптимального режиму функціонування в довгостроковій перспективі. На основі результатів аналізу даних підходів, а саме законів, особливостей, тенденцій та інфологічної схеми, формуються передумови і способи розробки управлінського механізму, виділяються головні принципи управління і напрямки розвитку. Фоменко А. В. [12] робить акцент на те, що організація управління розвитком підприємств передбачає розробку стратегії розвитку, основні положення якої повинні поглиблюватися та удосконалюватися. Формулювання стратегії проводиться менеджерами вищої ланки управління, які повинні мати чітке уявлення про стратегічні напрями діяльності підприємства. Також вони повинні ґрунтовно розглядати програму дій щодо підвищення ефективності діяльності промислового підприємства, формулювати нові ідеї з урахуванням потреб споживачів, удосконалювати технології.

Моделі розвитку підприємств, в залежності від підходів до розвитку поділяють на концептуальні, імітаційні, математичні [13]. Концептуальні моделі розвитку підприємств відображають виявлені закономірності і уявлення про них у вигляді когнітивних схем, які описують логічні зв'язки між різними факторами, що впливають на бізнес-процеси.

Імітаційні моделі розвитку підприємств описують динаміку бізнес-процесів на основі концептуальних моделей. Основна увага в них приділяється обліку та опису факторів і процесів, що впливають на досліджувані в розвитку явища, безліч подій. Математичні моделі розвитку підприємств виступають як проміжні між концептуальними та імітаційними моделями розвитку підприємств, та націлені на виявлення базових закономірностей в розвитку підприємств.

Оцінка стану підприємства є вихідною передумовою для розробки стратегії і проектів по його розвитку. Виходячи з зв'язку стратегічного та ситуаційного підходів, можна стверджувати, що до стратегічних завдань управління підприємством відноситься задача виявлення ситуацій і прогнозування їх динаміки, в результаті якої відбувається перехід до нової ситуації, що має відмінне вплив на стан підприємства. Само по собі стратегічне управління не гарантує успішний розвиток підприємства, але створює передумови для використання важливих факторів і сприятливих цьому розвитку ситуацій.

Недоліки системи управління криються в потреби у великих зусиллях, витратах часу і ресурсів, створення спеціалізованих служб, а помилки в стратегічних прогнозах і планах викликають сильні негативні наслідки. Недоліком ситуаційного управління (управління за відхиленнями) є нездатність управлінського апарату відстежувати всю різноманітність «точок відхилень», оперативно виявляти і вимірювати відхилення, агрегувати їх в образи ситуацій для різних рівнів управлінської ієрархії, що включають прогнозні наслідки цих ситуацій з урахуванням управлінських рішень і без них [14].

У розвитку підприємства часто відбуваються очікувані і неочікувані стрибкоподібні зміни, які характеризуються настанням ризикових ситуацій, втратою ліквідності, платоспроможності, ринкових сегментів, погіршенням іміджу і ділової репутації та іншими негативними явищами. Процес прийняття рішень про перетворення на підприємстві ґрунтується на перегляді його цілей, аналізі стану, визначенні характеристик загроз і можливостей, проблемних ситуацій і «вузьких місць». При цьому різноманітні прояви проблем обумовлені кількома справжніми причинами через причинно-наслідкові зв'язки. Як зазначалося вище, усунення виключно наслідків дає неправильне уявлення про економічну безпеку підприємства, а прийняті рішення та реалізовані заходи характеризуються як "локальні", "миттєві", "короткострокові".

Методологічні напрями управління змінами і розвитком промислових підприємств постійно змінюються, але на сучасному етапі розвитку економічної науки можна виділити наступні напрями: загальне управління якістю, безперервне поліпшення (KAIZEN), антикризове управління, модель розвитку функціональних можливостей, реінжиніринг бізнес-процесів, причинно-наслідкова модель організаційної діяльності і змін, збалансована система показників ефективності, організаційне навчання, ціннісно-орієнтоване управління, процесний підхід. Загальне управління якістю це - усунення дефектів, максимальна відповідність потребам і очікуванням споживачів, запобігання втрат. Специфікою є командна робота, високий рівень відповідальності, створення точок контролю. Цей напрям стосується організації виробництва, адаптація та інноваційний розвиток. Недоліками є великі початкові витрати, тривалий період окупності, перебої виробництва, опір персоналу. Метод безперервного поліпшення (KAIZEN) має на увазі поступову покрокову реалізацію змін в довгостроковій перспективі. Мета цього методу - поліпшення процесів і якості продукції та зниження втрат. Особливістю цього методу є досягнення високого рівня задоволеності споживачів. Доцільно використовувати при управлінні змінами, комплексному управлінні якістю, для удосконалення інноваційної діяльності, в сфері управління та навчання персоналу. Як недолік, цей метод не передбачає масштабні інноваційні зміни, сприйняття реклаमाцій як цілей.

Антикризове управління - діагностика, попередження і подолання кризових явищ і їх причин, запобігання банкрутства і реабілітація. Сутність цього напрямку - структуризація проблем, визначення єдиної мети, підпорядкування їй приватних, локальних задач. Суб'єктами є стратегія, ситуаційне управління, управління ризиками, фінансовий

менеджмент, цільове управління. Недоліки - багато методів законодавчо регламентовані, істотна диференціація підходів при невеликій кількості методів їх комбінування

Модель розвитку функціональних можливостей спрямована на реалізацію проектів з розробки продукції і поліпшенню процесів. Перевагами цього напряму є те, що ключові практики можна повторювати і покращувати для отримання нових можливостей, а кращі з них стандартизувати і поширювати по підрозділам. Застосовують для забезпечення якості, у сфері інтегрованого управління проектами та ризиками, у сфері навчання, визначення процесів, та у процесі організації інновацій. Недоліки: великі накладні витрати на приведення процесів відповідно до моделі, консалтинг і сертифікацію, акцент на розробці програмного забезпечення, висока ймовірність бюрократизації, вимірювання показників ефективності та результативності з третього рівня зрілості. Реінжиніринг бізнес-процесів це радикальні зміни організаційно-функціональної структури з метою створення цінності для споживачів. Відрізняється від інших напрямів організацією ланцюжка процесів «з чистого аркуша». Спрямовано на управління проектами, проектне управління процесами. До недоліків можна віднести акцент на неефективності процесів, занижений пріоритет програм зі зміни обмежень, потреба в значних управлінських навичках і зусиллях в області реформування. Причинно-наслідкова модель організаційної діяльності і змін застосовується при необхідності радикальних змін організаційно-функціональної структури з метою створення нової цінності для споживачів. Для реалізації цієї моделі потрібно виділити змінні, які впливають і знаходяться під впливом організаційної середовища і культури. Сфера застосування - стратегія, лідерство, організаційна культура. Єдиним недоліком є надмірне абстрагування.

Збалансована система показників ефективності – цей метод спрямований на концентрацію на декількох ключових показниках для досягнення цілей розвитку, інтеграцію програм з реорганізації, підвищення якості, поліпшення відносин з споживачам. Перевагами є декомпозиція інтегральної характеристики загальної ефективності розвитку, забезпечення якості, інтегроване управління проектами, навчання, визначення процесів. Жорстка регламентація моніторингу та вимірювання стану підприємства дозволяє виключити можливість упущення не визначеної події, спрямовує на необхідність визначення пріоритетів за певними показниками. Організаційне навчання у системі економічного розвитку викликає активність працівників підприємства через знання і розуміння, здійснює вплив на управління в майбутньому через накопичення і фільтрацію потрібної інформації і досвіду. Цей метод охоплює такі сфери як управління розвитком, адміністрування, менеджмент персоналу, виробництво, маркетинг тощо. Недоліками є створення передумови до змін. Ціннісно-орієнтоване управління спрямоване на максимізацію майбутньої вартості підприємства та приводить у відповідність інтереси суб'єктів, концентрація зусиль на ключових факторах успіху. Застосовують у стратегічному управлінні, управлінні змінами та фінансовому менеджменті. Щодо недоліків, то можна відмітити необхідність великомасштабних змін. Принцип процесного підходу до управління, полягає у тому, що діяльність підприємства подається у вигляді мережі взаємопов'язаних бізнес-процесів. Необхідною передумовою успішного впровадження процесного підходу є моделювання діяльності організації та подальше застосування до створеної моделі сучасних програмних засобів аналізу та оптимізації бізнес-процесів. [15]

Практична реалізація концептуальної схеми управління розвитком підприємства на основі моделювання бізнес-процесів пов'язана з її доведенням до конкретної системи формування та реалізації стратегії розвитку промислового підприємства. Методологічні, методичні та прикладні особливості управління розвитком промислового підприємства дозволили синтезувати концептуальну модель управління розвитком підприємства як комплексу взаємозалежних економіко-математичних моделей. Механізм управління розвитком промислового підприємства базується на методології статистичного аналізу, методів нелінійного математичного програмування, методі аналізу ієрархій тощо. Концептуальна модель управління розвитком підприємства інтегрована в інформаційну

модель у нотації IDEF0. [15]

Висновки. Діяльність підприємства з урахуванням стратегії розвитку повинна мати інноваційний характер, використовувати та впроваджувати нові підходи, ресурси, технології. Але ця діяльність має дуже високу ймовірність виникнення ризикових ситуацій. Вкладення коштів не завжди дозволяє отримати прибуток, результат розвитку може відрізнятися від очікуваного отриманими характеристиками, економічний ефект має теж ймовірнісний характер. Базовою перешкодою щодо впровадження стратегії економічного розвитку на підприємстві є те, що розвиток приймається далеко не всіма керівниками компанії, що призводить до затримання або «саботажу» цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография / Н.В. Куркин. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
2. Пономаренко В.С. Стратегічне управління / В.С. Пономаренко. – Х.: Основа, 1999. – 620 с.
3. Иншаков О.В. «Ядро развития» в контексте новой теории факторов производства / О.В. Иншаков // Экономическая наука современной России. – 2003. – С. 11-25.
4. Грант Р.М. Современный стратегический анализ / Р.М. Грант. – СПб.: Питер, 2008. – 560 с.
5. Развитие производственной сферы региона: теоретические и практические аспекты государственного регулирования: Монография / Н.Г. Чумаченко, Л.Г. Червова, Л.М. Кузьменко и др. / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2007. – 368 с.
6. Алексеев Г.Н. Энергоэнтропика / Г.Н. Алексеев. – М.: Знание, 1963. – 192 с.
7. Кадомцев Б.Б. Динамика и информация / Б.Б. Кадомцев. – М.: Редакция журнала «Успехи физических наук», 1999. – 396с.
8. Feistel R. Evolution of complex systems / Feistel R., Ebeling W. – Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1989. – 248 p.
9. Белый А.П. Комплексные оценки в системе рейтингового управления предприятием / А.П. Белый, Ю.Г. Лысенко, К.Г. Макаров, А.А. Мадых. – Донецк: Юго-Восток Лтд, 2003. – 120с.
10. Гавкалова Н. Л. Управління розвитком промислового підприємства в контексті зниження трансакційних витрат / Н. Л. Гавкалова, Т. А. Власенко // Вісник Національного технічного університету "ХПИ". Серія : Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2014. - № 64. - С. 58-61. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpitp_2014_64_12
11. Амоша О.І. Теорія та практика регулювання трансакційних витрат у перехідній економіці / О.І. Амоша // Економіка промисловості. – 2008. – № 2. – С. 172-174.
12. Фоменко А. В. Удосконалення управління розвитком підприємств машинобудівної галузі / А. В. Фоменко, Ю. І. Кучмай // Вісник Національного технічного університету "ХПИ". Серія : Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2014. - № 65. - С. 184-189. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpitp_2014_65_30.
13. Філіпішин І. Аналіз методологічних напрямів розвитку промислового підприємства / І. Філіпішин // Схід: аналітично-інформаційний журнал. – 2010. - № 6(106). – С. 80-83.
14. Філіпішин І. В. Теоретичне та методологічне забезпечення управління розвитком підприємств / Р. М. Лепа, О. І. Александров, О. І. Амоша, І.В. Філіпішин, та ін. // Майбутнє України: стратегія поступу: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток», Лтд», 2008. – С. 201-204.
15. Касьянова Н. В. Процесна модель управління розвитком підприємства / Н. В. Касьянова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2013. - № 4(1). - С. 7-11. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_4\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_4(1)_3).

Ключові слова: управління розвитком, промислові підприємства, методологічні підходи, результат розвитку, управлінський механізм

Keywords: management development, industries, methodological approaches, the result of development, management mechanism

Ключевые слова: управление развитием, промышленные предприятия, методологические подходы, результат развития, управленческий механизм.